
**SANTIAGO PERERA, ARANTZA DEL VALLE,
PILAR MONREAL & IGNASI VILA**

**IMMERSIÓ LINGÜÍSTICA A
CATALUNYA, IDENTITAT I
IMATGE***

INTRODUCCIÓ

Els aspectes implicats en la construcció de la identitat nacional, cultural i lingüística són diversos i complexos (Vila 1996). No obstant, a Catalunya, a vegades es fa una relació mimètica entre la preservació de la llengua catalana i el manteniment de la identitat cultural-nacional catalana (Flaquer, 1996). Per exemple, aquest era el punt de vista que es defensava en el *Manifest dels Marges* o en les declaracions de Joaquim Triadú, íntim col·laborador de Jordi Pujol, el 10 de setembre de 1996 quan va afirmar que un dels problemes de Catalunya era la «dualitat patriòtica»¹ d'una part important de la població.

De fet, és cert que existeix una estreta relació entre la identitat cultural-nacional catalana i el manteniment del català com a llengua familiar tal i com apareix en les diferents enquestes sociolingüístiques (Siguan 1994). Aquesta realitat és utilitzada a vegades per justificar la normalització de la llengua catalana de forma que la legítima defensa dels drets lingüístics dels catalanoparlants queda sumida en la defensa d'una identitat nacional, cultural i lingüística –la identitat catalana– per sobre de les identitats reals de la societat catalana.

Per exemple, no és estrany escoltar defenses de la immersió lingüística a Catalunya (Colectivo IOÉ 1996; Voltas 1996) sobre la base d'augmentar l'homogeneïtat social en

(*) Aquesta investigació ha estat subvencionada pel programa HCM de la Comunitat Econòmica Europea núm. CHRX-CT94-0687.

(1) Joaquim Triadú es referia al fet que una gran part de la població de Catalunya s'identifica com a catalana i com a espanyola o, en altres paraules, tant catalana com espanyola.

lloc de defensar-la, perquè per garantir els drets lingüístics dels catalanoparlants tothom, independentment de la seva llengua familiar, ha de conèixer la llengua catalana.

No obstant, aquesta relació que, moltes vegades, es proclama entre coneixement de llengua catalana i identitat catalana no sempre és mimètica i, per exemple, en alguns treballs (Vila 1996) es mostra que la identitat cultural-nacional d'adolescents de llengua familiar castellana escolaritzats en programes d'immersió no correlaciona necessàriament amb una identitat catalana.

A la vegada, no és menys cert que el coneixement de llengua catalana ha augmentat notablement en els últims deu anys a Catalunya i que, entre altres factors, un dels més importants ha estat el desenvolupament dels programes d'immersió lingüística. Actualment, el català és la llengua vehicular més important en el context escolar de forma que pràcticament tota la infància de Catalunya, independentment de la seva llengua familiar, desenvolupa el coneixement de la llengua catalana.

En aquest marc ens van proposar desenvolupar una investigació² en una zona de Catalunya amb una forta presència de la llengua catalana i d'habitants de llengua familiar catalana –la ciutat de Girona– amb nens i nenes i adolescents de 6 a 15 anys, amb l'objectiu d'obtenir informació al voltant del desenvolupament de la seva inclusió en grups nacionals i al voltant del desenvolupament de la imatge i els sentiments cap a altres grups nacionals. De fet, estàvem interessats, en primer lloc, per saber fins a quin punt les diferents identifications –català *versus* espanyol– de la infància de Girona escolaritzada en programes que promovien el coneixement de llengua catalana es relacionaven amb la seva llengua familiar. I, en segon lloc, de quina forma això configurava les seves imatges i sentiments, tant cap al propi grup nacional com cap als altres grups.

Les hipòtesis que guiaven el nostre treball partien de la idea que, independentment d'un major o menor coneixement de la llengua catalana, el fet d'utilitzar o no aquesta llengua en el context familiar comportaria identifications diferents, de manera que aquella part de la infància que utilitza habitualment el català a casa seva s'identificaria com a catalana en un grau més elevat que aquella que utilitza la llengua castellana i viceversa en relació a la identitat espanyola. Igualment, pensàvem que aquestes identitats determinarien creences i sentiments diferents tant cap al propi grup com cap a altres grups. En concret, vam utilitzar tres hipòtesis.

1. L'ús del català com a llengua familiar pot comportar una major identificació catalana i una menor identificació espanyola.

2. L'ús del castellà com a llengua familiar pot comportar una major identificació espanyola i una menor identificació catalana.

3. Els nens i les nenes que s'identifiquen com a catalans elaboren unes imatges i uns sentiments en relació a grups nacionals europeus diferents dels nens i les nenes que s'identifiquen com a espanyols.

(2) La investigació forma part d'un projecte més ampli en el qual participen la Universitat de Málaga, la Universitat de Girona, la Universitat de Surrey, la Universitat de Dundee, la Universitat de Roma i la Universitat de Pàdua.

METODOLOGIA

Mostra

La mostra estava formada per 503 nens i nenes d'edats compreses entre el 6 i els 15 anys.

NOIS				NOIES			
6 anys	9 anys	12 anys	15 anys	6 anys	9 anys	12 anys	15 anys
64	59	64	58	53	70	70	65

147 subjectes tenen el castellà com a llengua familiar, 276 hi tenen el català i 70 utilitzen indistintament les dues llengües (bilingües) a les seves famílies. N'hi ha 9 que tenen una altra llengua com a pròpia. En relació amb els castellanoparlants, 84 assisteixen a programes d'immersió, 39 a programes que reparteixen les dues llengües al 50% i 24 ho fan en programes que utilitzen fonamentalment la llengua castellana.

Procediment

Es va administrar a tots els subjectes un qüestionari del qual es van seleccionar les següents variables:

Autocategorització: es refereix a la primera selecció que els nens i les nenes fan d'entre un grup de categories (sexe, edat, gironí, català, espanyol, europeu).

Identificació catalana: es refereix a la identificació nacional segons tres dimensions (molt català, una mica català, gens català).

Identificació espanyola: es refereix a la identificació nacional segons tres dimensions (molt espanyol, una mica espanyol, gens espanyol).

Identificació comparada: es refereix a la comparació que fa el subjecte en relació a les dues identitats nacionals segons cinc dimensions (català, més català que espanyol, tant català com espanyol, més espanyol que català i espanyol).

Condició lingüística familiar (català, castellà i bilingüe).

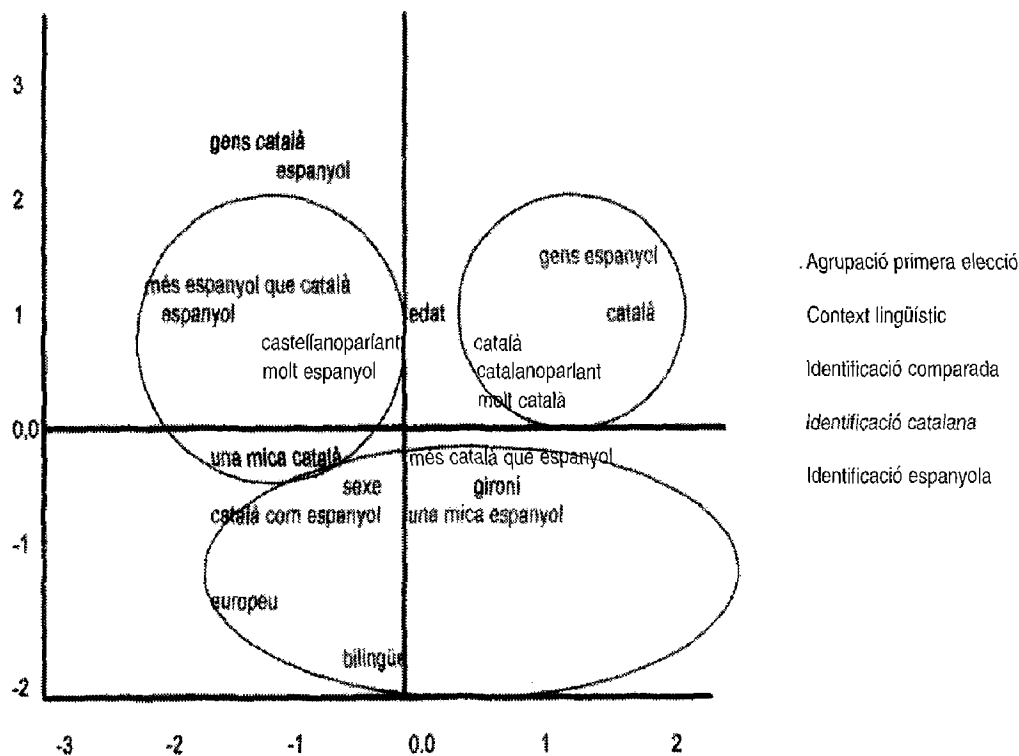
Sentiments: es refereix a l'empatia que els subjectes manifesten cap al grup propi i d'altres. Els grups utilitzats van ser catalans, espanyols, andalusos, italians, alemanys, anglesos i francesos.

Imatge: es refereix a la percepció positiva o negativa dels grups anteriors mesurada mitjançant la quantitat d'adjectius positius i negatius atribuïts a aquests grups.

En relació a les dues primeres hipòtesis es va realitzar una anàlisi de correspondència múltiple que ens permet establir de forma descriptiva les associacions que s'estableixen entre les diverses categories de les cinc primeres variables. En relació a la tercera hipòtesi es va utilitzar dues anàlisis factorials de components principals amb les dues últimes variables (sentiments i imatge).

Resultats

La Figura I mostra les diverses associacions que es produeixen quan tenim en compte les primeres cinc variables.

Com es pot observar es poden identificar tres nuclis d'associacions de categories al voltant del context lingüístic familiar. Una associació al voltant dels catalanoparlants, els quals sobretot s'autocategoritzen com a catalans i se senten molt catalans i gens espanyols. Aquesta associació s'oposa a una altra, vertebrada pels subjectes castellanoparlants els quals s'autocategoritzen sobretot com a espanyols i se senten més espanyols que catalans. Finalment, els bilingües eviten l'autocategorització català *versus* espanyol i trien principalment les altres i, a més a més, en la seva identificació subjectiva –especialment la comparada– predomina la identificació catalana.

Aquestes tres associacions es mantenen en els diferents grups d'edat. És a dir, s'observen com a tendència en les quatre edats estudiades. Certament, la tendència és més clara en el grup de 15 anys que en el de 6 anys, en el qual el 57% dels subjectes s'autocategoritzen segons el sexe o l'edat.

L'anàlisi realitzada ens permet únicament associacions descriptives i no explicatives. No obstant això, pensem que té interès mostrar les diferències que apareixen pel

fet d'utilitzar en el context familiar la llengua catalana o la llengua castellana, així com el comportament dels bilingües.

El Quadre II mostra l'anàlisi factorial realitzada per comprovar la tercera hipòtesi.

QUADRE II

	Factor 1	Factor 2
ANDAGRAD	0'83259	
SPAAGRAD	0'63514	
FREAGRAD	0'53573	
ITAAGRAD	0'50794	
CATAGRAD		0'79106
BRIAGRAD	0'31130	0'59988
GERAGRAD	0'43486	0'45978

Variança explicada: 46'80%

ANDAAGRAD: empatia amb els andalusos; SPAAGRAD: empatia amb els espanyols; FREAGRAD: empatia amb els francesos; ITAAGRAD: empatia amb els italians; CATAGRAD: empatia amb els catalans; BRIAGRAD: empatia amb els britànics i GERAGRAD: empatia amb els alemanys.

	Factor 1	Factor 2
FRANCESOS	0'73605	
ITALIANS	0'70567	
ALEMANYS	0'66771	
ANGLESOS	0'56115	
ANDALUSOS	0'53088	0'34152
ESPANYOLS		0'83848
CATALANS		0'73786

Variança explicada: 50'40%

Les dues anàlisis presenten percentatges relativament baixos d'explicació de la variança. És a dir, en un cas perdem una mica més de la meitat de la informació i, en l'altre, aproximadament la meitat. A pesar de tot, hem decidit mantenir-los perquè, en primer lloc, la fiabilitat dels dos conjunts de variables és acceptable (0'63 i 0'69) i, en segon lloc, perquè els percentatges poden estar relacionats amb les edats dels subjectes, especialment amb els de 6 i 9 anys donada la menor estructuració de les seves respostes.

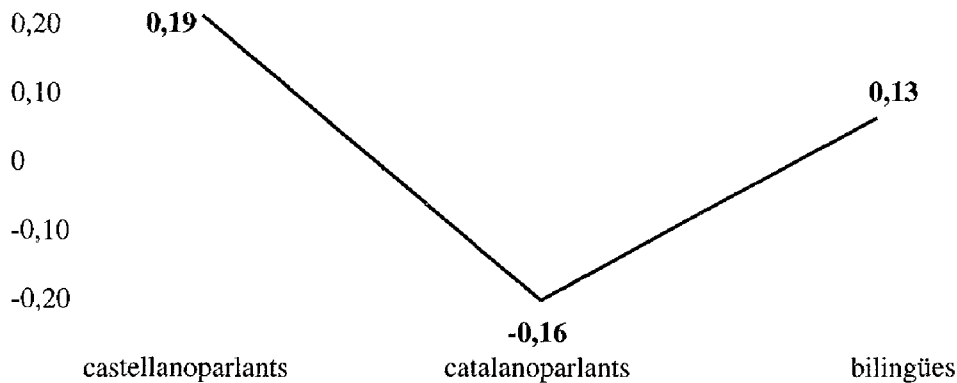
La primera anàlisi factorial es va realitzar amb les variables que ens informen dels sentiments dels subjectes cap a components dels diversos grups nacionals i ens proporciona dos factors: un primer factor que presenta una major contribució dels grups nacionals d'andalusos, espanyols, francesos i italians, el qual denominen *factor de grups nacionals llatins* i un segon factor, el qual anomenen *factor de grups nacionals anglogermànics*, amb una major contribució dels grups nacionals de catalans, anglesos i alemanys. Som conscients que Catalunya no és anglogermànica, però, en tot cas, la infància de la ciutat de Girona no la situa, pel que fa als seus sentiments, amb els grups nacionals llatins.

La segona anàlisi factorial es va aplicar sobre les variables que ens informen de la imatge en termes de positivitat i negativitat. El primer factor presenta una major contribució dels grups nacionals francesos, italians, alemanys, anglesos i andalusos i l'anomenen *factor de grups nacionals llunyans* i, el segon factor, denominat *factor de grups nacionals propers*, presenta una major contribució dels grups català i espanyol.

En relació a la primera anàlisi factorial, es mostren significatives les variables *condició lingüística familiar*, *autocategorització*, *identitat espanyola*, *identitat catalana* i *identitat comparada*.

El Quadre III mostra el factor de països llatins segons la condició lingüística familiar.

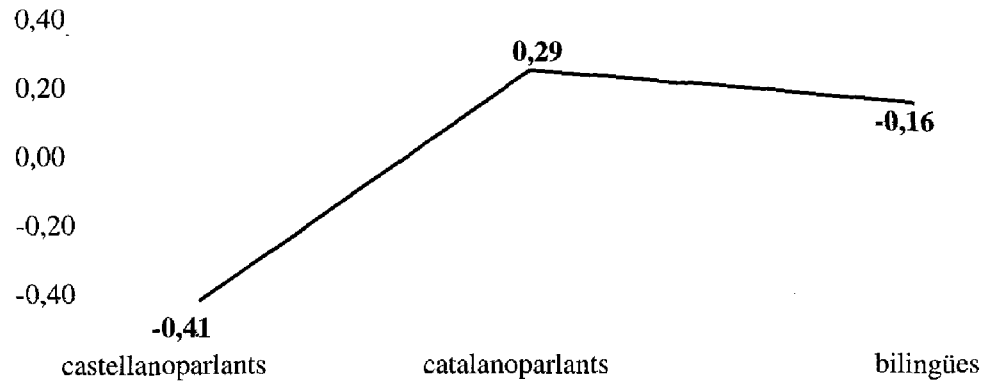
QUADRE III

El factor de països anglogermànics mostra la situació inversa.

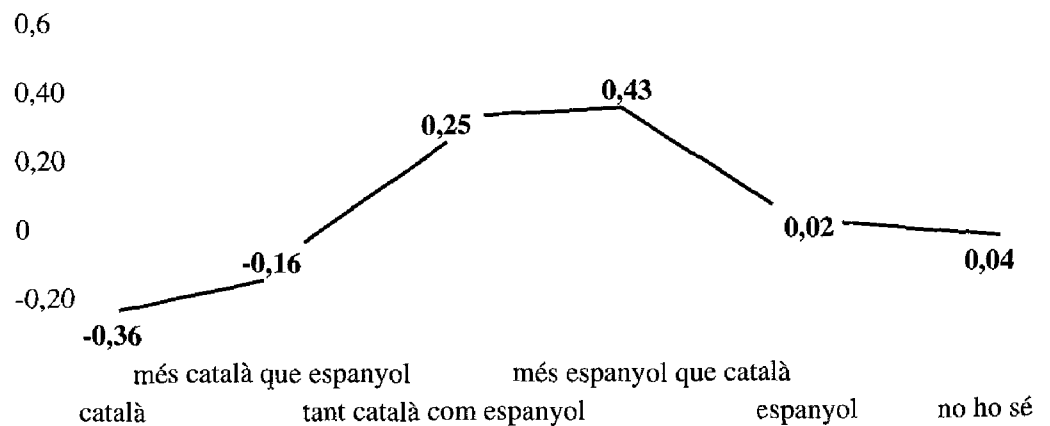

QUADRE IV

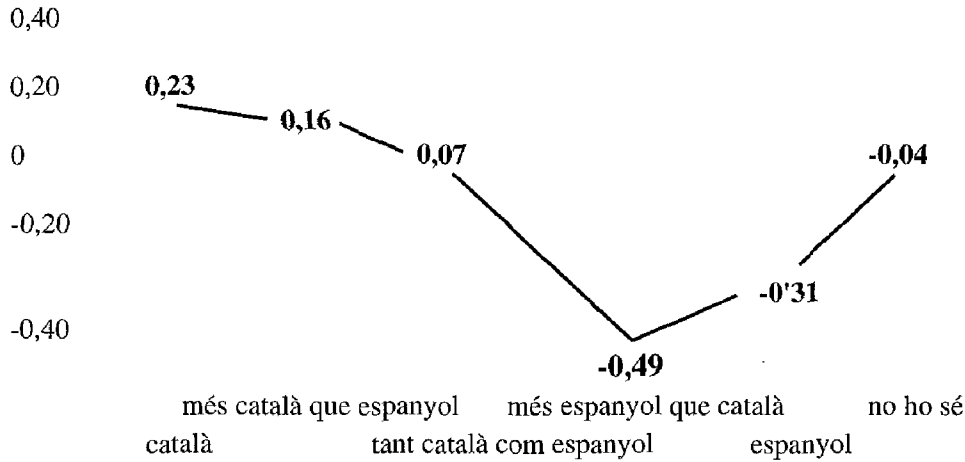

L'autocategorització presenta la mateixa oposició. Així, en relació al factor de països llatins, l'autocategorització com a català és -0'2 i com a espanyol és 0'46. A l'inrevés, en relació al factor de països anglogermànics, l'autocategorització com a català és 0'27 i com a espanyol és -0'4. Les mateixes oposicions es troben en la identificació catalana i la identificació espanyola. Els Quadres V i VI presenten la gràfica de la identificació comparada. El primer en relació al factor de països llatins i el segon en relació a l'altre factor.

QUADRE V

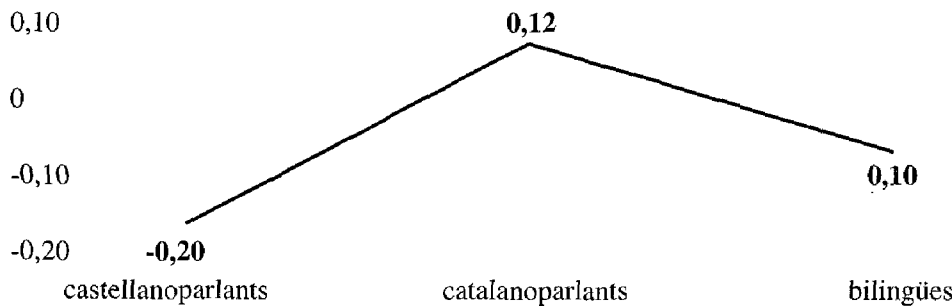
QUADRE VI

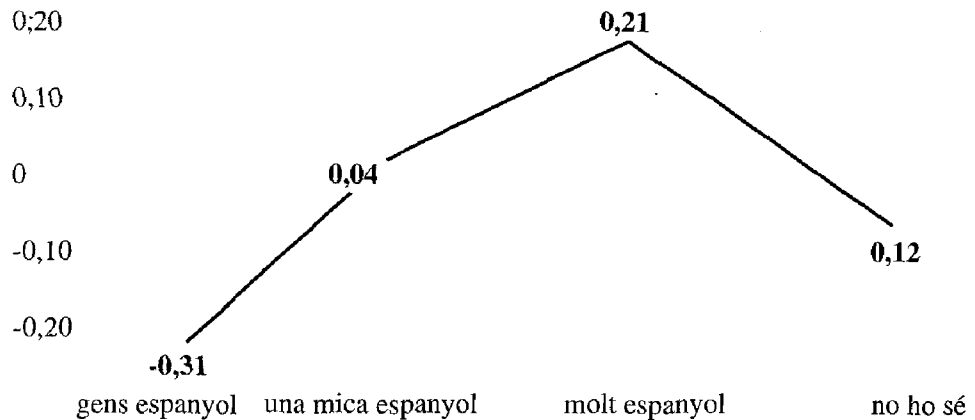
La immersió lingüística es mostra únicament significativa en relació al factor de països anglogermànics en el sentit que la infància que assisteix a aquest tipus de programes té un valor de -0'31, i la que no hi assisteix, un valor de 0'24. Els nens i les nenes que assisteixen a programes vehiculats en llengua catalana i llengua castellana al 50% tenen un valor de 0'06.

Per finalitzar la presentació de resultats hem de dir que, en relació a la segona anàlisi factorial, únicament es mostra significativa la variable *condició lingüística familiar* en relació al factor de grups nacionals llunyans i la variable *identificació espanyola* en relació al factor de grups nacionals propers. Els Quadres VII i VIII presenten els resultats.

QUADRE VII

QUADRE VIII

DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

Les dades que hem presentat semblen indicar, tal i com formulaven les nostres hipòtesis, que la llengua familiar que utilitzen els nens i les nenes i els adolescents de la ciutat de Girona és un factor important en la seva identificació nacional subjectiva (català *versus* espanyol). A més a més, les dades també semblen indicar que aquesta identificació subjectiva conforma sentiments i imatges diferents respecte al propi grup i a d'altres grups nacionals. A més a més, la pròpia llengua dels nens i les nenes es mostra molt més significativa en la construcció de la seva identitat nacional subjectiva que l'assistència o no a programes d'immersió lingüística.

Certament, aquests resultats són difícils d'explicar ja que, d'una banda, confirmen la importància del coneixement i l'ús de la llengua catalana en el manteniment de la identitat nacional-cultural catalana, però, de l'altra, el relativitzen ja que també ens diuen que, en el cas dels castellanoparlants, té més pes l'ús familiar de la llengua castellana que el coneixement i l'ús de la llengua catalana. Això ens fa pensar que els factors que configuren la identitat catalana són més complexos que una relació mimètica entre coneixement de llengua catalana i identitat catalana sense que això vulgui dir, com ja hem indicat, que la llengua catalana no sigui un factor molt important.

Probablement, al llarg del procés de socialització en el context familiar, uns i altres, catalanoparlants i castellanoparlants, elaboren un coneixement social diferent que es manté independentment del major o menor coneixement que desenvolupen en la segona llengua (castellà pels catalanoparlants i català pels castellanoparlants). Certament, la confirmació d'aquesta hipòtesi requereix noves anàlisis de les dades presentades i, sobretot, noves investigacions —especialment amb adults— que visquin a Catalunya i que tinguin orígens nacionals i llengües pròpies diferents, a l'efecte de

saber si realment la seva condició lingüística, el seu origen nacional i d'altres factors conformen representacions socials i identitats diferents que transmeten als seus fills.

De qualsevol manera, les nostres dades indiquen que, independentment de l'increment del coneixement del català i de l'augment de la seva presència social, al si de la societat catalana continua existint un grau elevat d'heterogeneïtat en allò que fa referència a les identitats nacionals i culturals subjectives de les persones. Per això, pensem que la legítima defensa de la normalització de la llengua catalana cal fer-la des de la defensa dels drets lingüístics dels catalanoparlants i no des d'una suposada homogeneïtat nacional que vindria de la mà de l'extensió i de l'ús de la llengua catalana.

Això no vol dir que ideològicament no sigui legítim defensar una nació catalana homogènia nacionalment i lingüística, significa que fer d'un valor ideològic un objectiu polític al qual cal subordinar qualsevol altre independentment de les seves conseqüències ens sembla un mal camí. Pensem que la normalització de la llengua catalana es defensa per si mateixa sense que calgui recórrer a arguments ideològics que poden provocar el rebuig de les persones que no els comparteixen. Si, a més a més, la normalització del català comporta una major homogeneïtat de la societat catalana, benvinguda sigui.

SANTIAGO PERERA, ARANTZA DEL VALLE
PILAR MONREAL I IGNASI VILÀ
Universitat de Girona
Departament de Psicologia

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- COLECTIVO IOÉ (1996) *La educación intercultural a prueba. Hijos de inmigrantes marroquíes en la escuela*, Granada, Laboratorio de Estudios Interculturales.
- FLAQUER, LI. (1996) *El català, ¿llengua pública o privada?*, Barcelona, Empúries.
- SIGUAN, M. (1994) *España plurilingüe*, Madrid, Alianza.
- VILA, I. (1996) «Perspectives de futur de la immersió lingüística», *Veus Alternatives*, 8, pàgs. 30-35.
- VOLTAS, E. (1996) *La guerra de la llengua*, Barcelona, Empúries.